

עבודתו של ועד הלשון העברית בשנים תרפ"א – תרפ"ח.

במשך שבע השנים שעברו משעת פרסום המחברת החמשית של זכרונות ועד הלשון" המשיך הועד את עבודתו הפנימית ומלא בגדר היכולת את התפקיד שהוטל עליו לרגלי גדולו של הישוב והרחבת היקף שליטתה של לשוננו.

עם הכרת השפה העברית בתור אחת השפות הרשמיות של ממשלת ארץ ישראל שם הועד את לבו ביוחד לקביעת המונחים הנחוצים לענפיו השונים של המשק הממשלתי. הממשלה הכירה בערכו ובסמכותו של ועד הלשון ולעתים פנתה אליו בשאלות לשוניות. עבודת ההתישבות בעיר ובכפר ויסוד ענפי תעשייה חדשים בארץ הזקיקו גם הם את הועד לענות לשואליו על שאלותיהם הלשוניות ולהתמיד את עבודתו בקביעת מונחים למקצועות השמושיים.

אולם התנאים החיצוניים לעבודת הועד היו בלתי נוחים כבראשונה. ההנהלה הציונית לא הספיקה לועד הלשון את התקציב שנתאשר כמה פעמים בקונגרסים ובישיבות הועד הפועל, ומשנת תרפ"ב הפסיקה את השתתפותה המועטת בהוצאות ועד הלשון לגמרי. באופן כזה היה אנוס הועד לצמצם במדה מרובה את עבודתו, לותר על סדור ספריה בלשנית-שמושית הנחוצה לצרכי העבודה הפנימית ועל מנוי מזכיר בשכר והסתייע רק בכחותיהם של חבריו, שהמשיכו לשאת בעול העבודה.

בשנת תרפ"א עמדה לזכות בועד הצירים ובהנהלה שבלונדון ההצעה על דבר יסוד מכון מיוחד לחקר הלשון העברית ולעבודת תחית הלשון. ועד הלשון נאסף לכמה ישיבות ודן באותן ההצעות. בקיץ תרפ"א נעשה נסיון לשנות את השם "ועד הלשון" ל"מדרש-הלשון" ולהטיל עליו את התפקיד של מכון לחקירת הלשון. אולם מלבד ההרצאות המדעיות החשובות שנקראו בתקופה זו לא עלה בידי הועד להכשיר את התנאים לעבודה מחקרית רחבה.

באותה שנה קרא הפרופ' א"ש יהודה בישיבת הועד את הרצאתו "על הניבים הערביים" והפרופ' נ. סלושץ: "על השפה הכנענית בתור מקור לתרחבת לשוננו". וכוח רב-ענין התנהל בשאלה על דבר חקר החומר הלשוני של בן סירא המקורי ושל הברייתות. מן השאלות השמושיות שעסק בהן הועד בזמן ההוא ראיות להזכר: השאלה בדבר קביעת שמות לרחובות ירושלים, אשר בוועדה שמנתה הממשלה לכך השתתפו שני נשיאי הועד כחברים, בדבר מונחים בשביל בית-הספר למשפט שנוסד באותה שנה ובדבר מונחי-הבנקים.

בשנת תרפ"ב נתחדשה עבודתו של הועד אחרי הפסקה של שנה שלמה, שבאה מחמת המאורעות התיצוניים. בישיבת-הפתיחה שהיתה מוקדשת לתכנית העבודה הקרובה השתתפו מלבד חברי הועד גם אורחים ובתוכם המנוח אחד העם ז"ל.

בעקר עסק הועד בתקופה זו בקביעת השמות למאכלים, לכלים ולתבשילים, אשר בחלקם נתפרסמו אחר כך בחוברות מיוחדות ורובם הונח ביסוד עבודתה של הועדה לכלים ולתבשילים הקיימת עכשיו על-יד הועד, המתחילה לפרסם את רשימותיה ב"לשוננו".

באותו זמן נהל ה' דוד ילין בשם ועד הלשון משא ומתן עם ועד החנוך, שיטיל על מורי בתי הספר ועל מחברי ספרי-הלמוד חובה להשתמש במונחים שנקבעו על ידי ועד הלשון, כמו כן הציע לוועד החנוך לשלח את באי כחו לשם השתתפות בישיבות ועד הלשון. החלטה קבועה לא נתקבלה בשאלה זו, וחדירת חדושי ועד הלשון לטווח בתי-הספר, ספרי הלמוד וספרות הילדים התנהלה כמקדם בדרך ההשפעה האישית של המורים, שהיו מתלוצי תחית-הלשון וממיסדי הועד הראשונים (ראה "זכרונות ועד הלשון", מחברת א').

בכ"ו כסלו תרפ"ג מת אליעזר בן-יהודה. נשיא ועד הלשון. ועד הלשון הכיר את כל גודל האבדה הזאת, כי מת האיש אשר היה אחד מעמודי התווך בכל עבודת תחית הלשון מיום שהתחילה וממיסדי ועד הלשון מראשיתו, אשר העבודה המעשית בוועד היתה מרוכזת בידו. חברי הועד השתתפו בשורה של אספות-אבל ואזכרה ובהוצאות ספרותיות מקדשות לזכרו ולהערכת פעולתו של המנוח וחזרו לעבודתם מתוך הכרה של אחריות יתרה, קרוב לאותו זמן מת גם הסופר והבלשן זאב יעבץ, אשר נספד על ידי ועד הלשון באספה פומבית. באספה זו נקראו הרצאות: על יעבץ בתור סופר לילדים (מיוחס), על אפיו וסגנונו (ליפשיץ), על תולדותיו, אישיותו וחדושיו בלשון (ילין), ועוד.

עבודת הועד בשנות תרפ"ג - תרפ"ה היתה מקדשת לרשימות מונחים

אלו: א) מונחי הבנאות; ב) מונחי הנגרות; חלקי החלון והדלת; ג) מונחי ההבראה; ד) מונחי הנגינה.

בתקופה זו נצטרפו לוועד חברים חדשים, אשר הביאו ברכה לעבודת הוועד. הרי הם: ה. נ. ביאליק, פרופ' י. נ. אפשטיין, וד"ר שאול טשרניחובסקי. גם הפרופ' נ. סלושץ, חבר הוועד משנת תר"פ, חזר באותה שנה מן הגולה והשתקע בירושלים.

בפורים ובל"ג בעומר תרפ"ו היו ועידות של עסקני הלשון, אשר בהן השתתפו מלבד חברי הוועד הקודמים גם באי כח האוניברסיטה העברית בירושלים, אגודת הסופרים, הסתדרות המורים וועדת התרבות המרכזית של הסתדרות העובדים. בוועידות אלו נקבעו תקנות חדשות של ועד הלשון ונתאשרו חברי הוועד הקודמים: אחד העם (ז"ל), הרב ש. אסף, פרופ' י. נ. אפשטיין, ד"ר יצחק אפשטיין, ח. נ. ביאליק, י. גרזובסקי, א. דרויאנוב, דוד ילין, א. מ. ליפשיץ, ד"ר א. מזיא, יוסף מיוחס, הרב מ. צ. סגל, פרופ' נ. סלושץ, פרופ' יוסף קלוזנר בתור חברי הוועד לכל ימי חייהם. מלבד זה נבחרו חברים חדשים: א. אברונין, מי אזרחי קרישבסקי, ש. בן-ציון, ד"ר מ. גליקסון, חנוך ילון, יעקב פייכמן, ש"י עגנון, ד"ר א. צפרוני ונ. שיפרה'ס. אל אלה נצטרפו אחר כך בשעת הישיבה המלאה של הוועד הה' י. אהרני, א. סמיאטיצקי, דוד שמעונוביץ, נשיאי הוועד הם הה' דוד ילין והד"ר א. מזיא. מזכיר הוועד - ד"ר ש. איונשטדט.

בעזרת התרומה החדשית שהתחיל אחד ממעולי העסקנים התרבותיים שלנו, ה' י. ל. גולדברג, להפריש לצרכי ועד הלשון מראש חודש אב תרפ"ו ואילך, נתנה היכולת לוועד לעסוק בעבודתו בקביעות, לסדר לו לשכה ולמנות לו מזכיר.

באופן כזה חדש ועד הלשון את עבודתו העיקרית: 1) קביעת מונחים במקצועות השונים לשם הכשרת הבסיס לחחיה שלמה של הלשון. 2) שפור הלשון ושמירתה מפני השבושים המשתרשים בה, ביחוד בהשפעת לשונות הגלות. במשך החצי הראשון של השנה עסקו בעבודות אלו יחד כל חברי הוועד בירושלים ובתל-אביב, שהיו מזדמנים לישיבות חכוסות. בישיבות אלו המשיך הוועד לדון ברשימת מונחי הבנין וקבע שורה של מונחים במקצוע עבודות-עפר. כמו כן נרשמה בזכרונות הדברים שורה של שבושי הלשון הטעונים תקון.

לשם הרחבת עבודתו של הוועד ופוריותה נתחלקו חבריו מתחלת כסלו תרפ"ז לשורה של ועדות מקצועיות, אשר כל אחת מהן קבלה על עצמה לעסוק ברשימת מונחים מיוחדת.

בשביל עבודת-הועדות ויחוסן אל הועד נקבעו כללים אלה:

- (1) כל ועדה מרכבת לפחות משלשה מחברי הועד והם מצרפים אליהם, בתור מומחים, אחד או שנים מבעלי אותו המקצוע שעליהם לדון עליו.
- (2) רשימות המלים הלועזיות וההצעות נשלחות לכל ועדה על ידי המזכירות בצרוף החמר הנמצא בועד ובספריה השמושית שלו.
- (3) רשימות המלים שנתקבלו כבר על ידי הועדה נשלחות לכל חברי הועד עשרה ימים לפני ישיבת הועד המקומי (בירושלים או בתל-אביב).
- (4) דברים שהשאירה הועדה בספק, והערעורים מצד אחד החברים על החלטות הועדה, נמסרים לכל חברי הועד להחלטה.
- (5) ערעור של שלשה חברים מצריך את הועד המקומי לדון במלה ולהחזירה לועדה.
- (6) אם אין הסכמה בין חברי הועד המקומי או בין הועד הזה והועדה המקצועית בנוגע לקביעת איזה מלים, על הועד כלו לדון בדבר.
- (7) הועד הגדול מתאסף לאספה כללית פעם לשני חדשים, כדי להחליט במלים המפוקפקות.
- (8) המלים שנתקבלו בועדות מתפרסמות בתור הצעות בעתונים חודש קודם שהועד מחליט עליהן.
- (9) כל הספקות והערעורים צריכים לקבל את פתרונם בישיבה אחת של הועד הגדול. אם אין מתקבלת על ידי הועד הגדול החלטה גמורה, מתחשבת הועדה עם מהלך הוכוחים ומחליטה בדבר על דעת עצמה. בהתאם לזה נוסדו בירושלים:
 - (א) ועדה למונחי הגיאוגרפיה, שבה השתתפו חברי הועד: דוד ילין, פרופ' ש. קליין, פרופ' נ. סלושץ, פרופ' י. נ. אפשטיין, י. מיוחס, ובתור מומחים: ד"ר א. י. בראויר וישעיהו פרס.
 - (ב) ועדה למונחי הבנין, שבה השתתפו: פרופ' י. נ. אפשטיין, פרופ' י. קלוזנר, ד"ר א. מויא, ד"ר יצחק אפשטיין, י. מיוחס, ובתור מומחים: המהנדסים אליעזר ילין ונחום פפר.
 - (ג) ועדה לכלי בית ולתבשילים: הרב ש. אסף, חנוך ילון, א. מ. ליפשיץ, ש"י עגנון, ובתל אביב:
 - (ד) ועדה לתכניקה: ת. נ. ביאליק, ד"ר א. מויא וג. שיפרה'ס, ובתור מומחים: י. גרינפלד, י. טישלר וד. רמז.
 - (ה) ועדה לחקלאות: מ. אורחי-קרישבסקי, יעקב פיכמן, ד"ר א. צפרוני, ובתור מומחים: י. וילקנסקי, ד"ר מ. וגורודסקי, א. פלדמן, ש. צמח, י. ריכרטי.

מלבד זה הוטל על חברי הוועד בירושלים ובתל-אביב לעסוק בשעת ישיבותיהם בשאלות שפור הלשון.

במשך החדשים כסלו – אלול תרפ"ז עבדו הועדות האלו: הועדה לבנין גמרה את בדיקת המונחים במקצוע עבודת-עפר ובנין אבנים. ב) הועדה לגיאוגרפיה קבעה את מונחי הגיאוגרפיה המתימטית ושל ההידרוגרפיה. ג) הועדה לכלים ולתבשילים קבעה למעלה משלש מאות מונחים לכלים ולתבשילים. ד) הועדה לתכניקה קבעה את המונחים הנכנסים לחלק הראשון של המלון התכני הבין-לאומי של שלומאן. בשם הוועד חתם ה' ח. ג. ביאליק על חוזה עם הוצאת הספרים של אולדנבורג במינכן בדבר ההוצאה העברית של הספר, שתשמש הוספה להוצאה היסודית בת חמש השפות. הספר יצא לאור בקרוב. ה) הועדה לחקלאות קבעה רשימה של צמחים על פי לעף ומקורות אחרים. כמו כן רשימה של מחלות הצמחים ושל עצים וחלקיהם. מלבד זה סודרו בירושלים שתי ועדות זמניות למונחי האמנות.

ישיבות הועדים בירושלים ובתל-אביב היו מקדשות לשאלות עיוניות ומעשיות שונות. נקבעה רשימה של ברכות ובטויי נמוסי אשר נתאשרה אחר כך על ידי האספה המלאה; בירושלים נקראה הרצאתו של הרב הד"ר ב. דר כמן מניו-יורק על "השיטה הנכונה לחחית השפה העברית". נערכה שיחה על שאלת הכתיב המלא והחסר אשר בה השתתפו גם באי כח מרכז המורים בארץ ישראל; הפותחים בשיחה היו ה' דוד ילין וא. מ. ליפשיץ. כמו כן נתן ועד הלשון בירושלים בסוס עיוני לשמות "כנסת ישראל", "כנסת ישראל שבארץ ישראל", "קהלה", "עדה" הבאים בחוקת הקהלות. חות דעת ועד הלשון נמסרה לממשלת ארץ ישראל בצורת תזכיר מיוחד, אשר נתקבל מצדה ברצון וסייע לאשור השמות הללו. ועד הלשון בירושלים קבע גם שמות עברים למטבעות של ארץ ישראל (מָעָה מָעָתִים, שקל, ליטרא).

הוועד מנה ועדה בלשנית בקשר עם פתיחת המחלקה של האבטוגרפיה על-יד בית-הספרים הלאומי והאוניברסיטאי וועדה למונחי המשפט של המג'לה. בקשר עם הוצאת התרגום העברי של ספר החוקים הזה על ידי השופט בבית המשפט העליון בירושלים ה' גד פרומקין.

כמו כן מנה ועד הלשון ועדה למונחי החימיה שהשתתפה בעבודה עם הועדה למונחי-החימיה שעל יד המכון למדעי הטבע של האוניברסיטה העברית.

חברי הוועד בירושלים ובתל-אביב התאספו במשך תקופה זו שלש פעמים לישיבות משותפות: ב' ו' כסלו וי"א אדר תרפ"ז וביום כ"ח שבט תרפ"ח. בישיבות הללו אשר הוועד את רשימות המונחים שנקבעו על ידי הועדות וקבע סדר לעבודתן להבא.

הועד שלח דין וחשבון על דבר פעולתו לאוניברסיטה העברית ולקונגרס הציוני החמשה-עשר בוינה.

המצב הכספי הדחוק שבו היה נתון הועד כל הזמן מנע ממנו את היכלת לפרסם את החמר הנמצא תחת ידו ולקבע מדור ספרותי קבוע לחקר הלשון העברית החיה. רק בשבט תרפ"ח נענה לועד הלשון העסקן התרבותי הידוע ה' משה פלדשטיין מורשה. מיסד חברת "קדם" לעבודה תרבותית בארץ ישראל. ומסר לרשות הועד סך של 260 לירות ארץ-ישראליות המשמשות מעכשיו בתור קרן קבועה להוצאת כתבי-הועד. הגדלת קרן זו תהא מוטלת על חברות "אמוני הלשון העברית", אשר תקנותיהן נקבעו על ידי ועד הלשון. יסוד חברות כאלו היא תובתם של עסקני התרבות בכל מקום.

בישיבה המשותפת של חברי ועד הלשון מירושלים ותל-אביב בכ"ו שבט נתקבלה החלטה להתחיל בהוצאת רבעון מדעי, שיהא מקדש לחקר הלשון העברית החיה. לשם זה נבחרה מערכת: א. אברונין, ש. בן-ציון וד"ר א. צפרוני. בתור עורך אחראי נבחר ד"ר א. צפרוני. בראשית תמוז יצאת החוברת הראשונה של הרבעון "לשוננו" ונתפשטה במספר גדול. החוברת עשתה רשם טוב על כל המעונינים בתחית הלשון ובעבודת ועד הלשון. כמו כן הוחלט לפרסם שורה של מלונים מקצועיים. בקרוב יצא לאור המלון התכני.

יש לקוות, כי עם הופעתם הקבועה של הרבעון ושל המלונים יעלה בידי ועד הלשון להפיץ ברבים את חדושינו, להתמיד את חקר לשוננו החיה ולשתף בעבודתו את הבלשנים העברים שבכל הארצות ואת כל החרדים להרחבת הלשון.